Ryssarnas invasion av byn
den 25 mars 1809

Röbäcks Hembygdsförening 2009
Lennart Forsberg

Ryska trupper över Kvarken

Den 18 mars 1809 sade ryssarna upp den vapenvila man slöt med svenskarna den 20 november 1808. En rysk trupp på 3–4 000 man, som svenskarna trodde vara på 9–10 000 man, tågade över Kvarken från Valsörarna mot den svenska kusten den 20 mars. Efter tre nätter ute på Kvarken i 20 graders kyla och blåst, varunder 200 ryssar frös ihjäl varje natt, siktade svenska spanare en stor rysk avdelning utanför Obbola. De hade slagit läger runt ett infruset fartyg, som de tänt på för att värma sig. ”De rörde sig likt en myrstack, men stelt och utan ordning och skilda från sina vapen”. Fänriken Montgomery senare landshövding över Västerbotten, rapporterade detta till överstelöjtnanten von Törne och föreslog ett snabbt anfall i nattens mörker, men denne ska ha svarat: ”Vi äro för svaga, knappast 700 man, och vi hava inga kanoner. Tag dig en smörgås! Innan morgonen äta vi kanske hos Abraham, Isak och Jacob”. Ytterligare ett olyckligt beslut bland många andra under detta krig.

I gryningen den 22 mars syntes ryska trupper i Degernäs på väg upp efter älven. Svenskarna drog sig tillbaka mot staden inför den, som de trodde, övermäktiga motståndaren. Det ledde till att staden efter några timmar uppgavs utan strid. Man kom överens om att svenskarna skulle utrymma staden och tåga söderut före klockan fyra samma dag. Alla förråd skulle överlämnas till ryssarna. Endast proviant för 4 dagar skulle svenskarna få ta med sig. När de skulle förse sig ur förrådet, kom de över det brännvin som där fanns, och kaos utbröt.

När ryssarna mellan klockan 6 och 7 på eftermiddagen med 590 man tog staden i besittning rådde där stor oreda. Druckna soldater överallt. Det gick så långt, att man måste tillkalla en rysk ordningsvakt på 100 man för att avstyra de värsta uppträdena.

Utrymning av sjukhusen

Omedelbart efter det att Fåhrée fått reda på att ryssarna var i antågande, insåg han faran för plundring och organiserade därför så, att allt som kunde räddas av Kyrkhamns sjukhus, räddades. Han föreslog också att sjuka och Kronans förråd i Röbäck skulle transporteras bort, men på grund av oenighet inom ledningen, och därför att röbäcksborna redan hade flytt bort med sina hästar, blev allt kvar i byn. Fåhree beordrade läkarna att stanna kvar för att bevaka de sjukas rätt.

Den 23 mars inspekterade ryska officerare de förläggningar, där ryska sårade fanns, varvid de klandrade den ryske läkaren Schwabitsch för att han inte ordnat det bättre för sina landsmän. Detta tog Schwabitsch så hårt, att han inte ville följa med trupperna hem efter krigets slut utan valde att flytta till Stockholm, där han mottogs väl och fick godkännande som läkare.

Under den fortsatta inspektionen fann man, att svenskarna inte bodde bättre än de ryska sjuka och inte heller behandlades sämre. Något klander mot svenskarna framfördes därför ej från deras sida.
Under inspektionen upptäckte de, att den stora fina prästgården på Backen stod tom. Den lade de beslag på för att tina upp 350 ryssar, som förfrusit sig under vandringen över Kvarken.

Röbäck ockuperades

Den 25 mars invaderade livgrenadjärjägare och artilleri Röbäck. De föste in läkarna i en liten kammare och de sjuka i fyra ”icke stora stugor”. Förråden plundrades. En rysk instrumentkista, som tidigare tagits av svenskarna, kände ryssarna igen ”dels af ryssoljelukten uti fodralet, dels ock af den ryska signatur som fanns på locket”.

Sedan Umeå och närmaste omnejden plundrats, återvände ryssarna lika hastig som de kom. Under hot om straff tvingade de en mängd bönder att följa med och köra krigsbytet over Kvarken. Den 28 mars var Umeå åter fritt från ryssar, så när som på 100 kosacker, som kvarlämnats.

Krigssjukhuset i Röbäck avvecklades någon gång under våren 1809. Exakt när har inte gått att utröna.

Civilbefolkningen fick lida

För röbäcksborna blev krigssjukhuset en katastrof. De blev en minoritet i sin by och fick finna sig att deras egendom skövlades av den stora mängden soldater. De klagade hos landshövdingen men fick föga hjälp. Det måste också varit hemskt att återkomma till byn och finna den plundrad av ryssarna. Rysskräcken från 1714–1721 grep tag i folket igen och satt kvar långt fram i tiden. I Röbäck sa man: ”Ryssn je fali, han sikt åt öga”.

Värst var ändå, att de sjuka soldaterna spred sin smitta över hela Umeåtrakten. Fältsjukan drabbade 100-tals civila. Av Umeås befolkning på 1000 personer dog 200 från hösten 1808 till hösten 1809, alltså 20 procent. Dödstalet för Umeå landsförsamling var ännu större. Där dog 1511 personer under 1808 och 1809.
Som jämförelse kan sägas, att under de sju första åren på 1800-talet dog 198 personer i genomsnitt per år.

Invånarantalet i Umeå landsförsamling, som 1809 omfattade även Holmön, Sävar, Holmsund, Hörnefors och Degerfors, var det året något över 8400 personer. Fältsjukan härjade dock mest i byarna närmast kyrkan, varför dödsprocenten där var avsevärt högre än i övriga delen av församlingen och i staden.

Söndagen den 22 januari 1809 begravde prästen på Backen 41 församlingsbor.

Siffrorna för Röbäck är grymma:

- Totala antalet döda under 1808 och 1809 var 110 personer, vilket innebär att 1/3 av byns befolkning dog under de åren. Endast 3 av byns 31 hemman klarade sig utan besök av döden. Värst drabbat var hemman nr 6 med 9 döda.

Till sist ett par funderingar

Hur kunde tsar Alexander av Ryssland börja att krig med Gustav IV Adolfs Sverige. De var ju faktiskt svågrar?

Varför fick de sjuka på krigssjukhusen i Umeåtrakten lida sådan brist på mat och kläder, när Kronans förråd i Umeå var välfyllda? Där låg 900 tunnor mjöl, 600 kannor brännvin, 29 000 strumpor, 5 300 stövlar, 2 820 gevär, 134 690 patroner och 471 tunnor krut, som ryssarna lade beslag och tvingade svenska bönder att forsla över till Vasa.

Röbäck i juli 2009

Lennart Forsberg

Kompendium till Ryssarnas invasion av Röbäck

1 Ryska trupper över Kvarken
2 Utrymning av sjukhusen
3 Röbäck ockuperas
4 Civilbefolkningen fick lida
5 Till sist ett par egna funderingar